

ÁP DỤNG PHƯƠNG TIỆN DẠY HỌC VÀO DẠY ĐỌC HIỂU VĂN BẢN ĐỨC TÍNH GIẢN DỊ CỦA BÁC HỒ (PHẠM VĂN ĐỒNG)

PHẠM THỊ PHƯƠNG HUYỀN *

Tóm tắt: *Đức tính giản dị của Bác Hồ* (Phạm Văn Đồng) là một văn bản nghị luận mẫu mực có luận điểm rõ ràng, lập luận chặt chẽ, dẫn chứng và lý lẽ thuyết phục. Khi dạy văn bản này, giáo viên nên kết hợp các phương tiện dạy học như: tranh ảnh, video, clip hoặc sử dụng các loại phiếu học tập,... để lôi cuốn sự chú ý của học sinh, góp phần nâng cao chất lượng dạy học môn Ngữ văn ở trường trung học cơ sở.

Từ khóa: Phương tiện dạy học, tranh ảnh, video, clip, phiếu học tập.

Abstract: *The simplicity of Uncle Ho* composed by Phạm Văn Đồng is an exemplary essay with clear and coherent arguments, persuasive evidences and reasonings. On teaching this text, teachers should combine teaching media, such as pictures, videos, clips or study cards, etc. to attract students' attention and contribute to improving the quality of teaching Literature in secondary schools.

Keywords: Teaching media, pictures, videos, clips, study cards.

1. Đặt vấn đề

Phương tiện dạy học (PTDH) được hiểu là tất cả những phương tiện vật chất cần thiết được sử dụng trong quá trình dạy học để giải quyết các nhiệm vụ đặt ra, góp phần đạt mục tiêu dạy học. Quá trình phát triển

manh mẽ của xã hội đã tạo ra ngày càng nhiều PTDH để giáo viên lựa chọn đưa vào bài dạy của mình.

Với quan điểm dạy học theo định hướng phát triển năng lực, giờ dạy đọc hiểu văn bản ngày nay đã được nhiều giáo viên vận dụng các PTDH để tạo không khí học tập sôi nổi cho giờ học và giúp học sinh dễ dàng nắm bắt nội dung kiến thức, hình thành năng lực tư duy, năng lực cảm xúc thẩm mỹ,... Tuy nhiên, để các PTDH phát huy tối ưu hiệu quả giáo dục thì người giáo viên cần quan tâm nhiều vấn đề, trong đó đặc trưng thể loại của văn bản là một yếu tố tác động trực tiếp đến việc lựa chọn PTDH.

2. Nội dung

2.1. Phương tiện dạy học

Có nhiều cách hiểu về PTDH. Tác giả Lotsklinbo cho rằng: “PTDH là tất cả phương tiện vật chất cần thiết giúp giáo viên và học sinh tổ chức và tiến hành hợp lý, có hiệu quả quá trình giáo dục và giáo dưỡng ở các cấp học, các môn học” [3, tr.51]. Tác giả Đặng Vũ Hoạt cho rằng: “PTDH là một tập hợp những đối tượng vật chất được giáo viên sử dụng với tư cách là

* TS - Khoa Khoa học xã hội, Trường Đại học Tây Bắc; Email: huyenptp@gmail.com

những phương tiện điều khiển hoạt động nhận thức của học sinh” [3, tr.51]. Tác giả Vũ Trọng Rỹ quan niệm: “PTDH là thuật ngữ chỉ một đối tượng vật chất hoặc một tập hợp đối tượng vật chất mà người giáo viên sử dụng với tư cách là phương tiện điều khiển hoạt động nhận thức của học sinh, còn đối với học sinh thì đó là nguồn tri thức, là phương tiện giúp học sinh lĩnh hội các khái niệm, định luật, thuyết khoa học, hình thành ở học các kỹ năng, kỹ xảo đảm bảo thực hiện mục tiêu giáo dục” [3, tr.51]. Các quan niệm trên đều thống nhất cho rằng: PTDH là những phương tiện vật chất cần thiết được sử dụng trong quá trình dạy học nhằm đạt mục đích dạy học.

Các PTDH rất phong phú đa dạng, việc phân loại cũng dựa trên nhiều tiêu chí khác nhau: PTDH truyền thống và hiện đại; PTDH có khả năng tác động vào các giác quan của con người như: loại chủ yếu tác động vào thị giác (tranh ảnh, sơ đồ, biểu bảng,...); loại chủ yếu tác động vào thính giác (băng đĩa ghi âm, file âm thanh,...); loại tác động đồng thời vào cả thị giác lẫn thính giác (băng hình, file âm thanh, clip,...); loại con người cần quan sát bằng nhiều giác quan như vật thật, mô hình,...

Trong dạy học nói chung và dạy học đọc hiểu văn bản nói riêng, PTDH có nhiều chức năng và tác dụng, cụ thể là: tạo động cơ học tập, kích thích hứng thú nhận thức của học sinh; hình thành kiến thức và kỹ năng mới; ôn tập, củng cố, đào sâu, mở rộng, hệ thống hóa kiến thức, kỹ năng của học sinh; góp phần phát triển năng lực nhận thức và năng lực cảm xúc cho học sinh.

Để việc sử dụng PTDH trong dạy học đạt hiệu quả, giáo viên cần tuân thủ một số nguyên tắc cơ bản như: xác định rõ PTDH chỉ là yếu tố hỗ trợ việc dạy học, vì thế tuyệt đối không được lạm dụng làm phân

tán sự tập trung tư duy và nhiễu loạn cảm xúc của học sinh; sử dụng PTDH phải phù hợp với mức độ yêu cầu và nội dung của mỗi bài học, phù hợp đặc điểm nhận thức và tâm sinh lý của học sinh.

Như vậy, có thể khẳng định PTDH có ảnh hưởng tích cực đến quá trình dạy học. Vì vậy, người giáo viên Ngữ văn cần linh hoạt sử dụng các PTDH để tạo ra những giờ học sôi nổi, hứng thú, góp phần nâng cao chất lượng dạy học.

2.2. Văn bản nghị luận Đức tính giản dị của Bác Hồ

“Văn nghị luận là văn được viết ra nhằm xác lập cho người đọc, người nghe một tư tưởng, quan điểm nào đó. Muốn thế văn nghị luận phải có luận điểm rõ ràng, lý lẽ, dẫn chứng thuyết phục” [1, tr.9]. Theo tác giả Hoàng Phê [8, tr.656]: “Văn nghị luận là thể văn dùng lý lẽ phân tích, giải quyết vấn đề”. Như vậy, có thể hiểu: Văn bản nghị luận là loại văn bản nhằm thuyết phục người đọc, người nghe về một vấn đề nào đó trong cuộc sống và trong văn học.

Đặc trưng nội dung của văn bản nghị luận là luận đề, luận điểm, luận cứ và lập luận. Luận đề là vấn đề bao trùm cần được làm sáng tỏ, tác giả đưa ra để bình luận. Luận điểm là những vấn đề chính được triển khai từ luận đề. Đó là tư tưởng, chủ trương, quan điểm, ý kiến của tác giả về vấn đề đặt ra. Luận cứ là những lý lẽ và dẫn chứng dùng để chứng minh cho luận điểm. Lập luận là cách dẫn dắt, nêu luận cứ để hướng đến luận điểm. Việc xây dựng luận điểm, sử dụng lý lẽ và các dẫn chứng, cách lập luận trong văn nghị luận phải chặt chẽ, đảm bảo tính logic, tính chính xác, tính truyền cảm để có sức thuyết phục cao đối với người đọc, người nghe. Văn bản nghị luận có tính tư tưởng sâu sắc. Nó là sản phẩm của tư duy logic dùng để thuyết

phục người đọc nhưng không vì thế mà thiếu đi tính truyền cảm, hàm súc. Chính tính truyền cảm cũng làm nên giá trị và sức thuyết phục của văn bản nghị luận. Ở bậc trung học cơ sở, học sinh lớp 7 mới bắt đầu được tiếp xúc với văn bản nghị luận. Các văn bản được giới thiệu trong chương trình đều là những áng văn nghị luận mẫu mực như: *Tinh thần yêu nước của nhân dân ta* (Hồ Chí Minh); *Sự giàu đẹp của Tiếng Việt* (Đặng Thai Mai); *Ý nghĩa văn chương* (Hoài Thanh);...

Văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ* (Phạm Văn Đồng) là một trong bốn văn bản nghị luận tiêu biểu được giới thiệu trong chương trình Ngữ văn 7. Văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ* trích từ bài *Chủ tịch Hồ Chí Minh, tinh hoa và khí phách của dân tộc, lương tâm của thời đại* - Diễn văn trong Lễ kỷ niệm 80 năm ngày sinh của Chủ tịch Hồ Chí Minh (1980) của tác giả Phạm Văn Đồng. Ông là tác giả của nhiều công trình, bài nói và viết về văn hóa, văn nghệ, về Chủ tịch Hồ Chí Minh và các danh nhân văn hóa của dân tộc. Những tác phẩm của Phạm Văn Đồng lôi cuốn người đọc bằng tư tưởng sâu sắc và giản dị, tình cảm sôi nổi, lời văn trong sáng, hấp dẫn. *Đức tính giản dị của Bác Hồ* là một văn bản nghị luận có luận điểm rõ ràng, lập luận chặt chẽ, dẫn chứng và lý lẽ mà tác giả nêu ra vô cùng thuyết phục. Trước hết tác giả chỉ rõ đức tính giản dị của Bác thể hiện rất rõ nét trong sự thống nhất giữa đời sống chính trị và phong cách sống thanh bạch của Bác và đưa ra những dẫn chứng xác đáng để chứng minh đức tính giản dị ấy. Đời sống vật chất giản dị càng hòa hợp với đời sống tâm hồn phong phú, với những tư tưởng tình cảm, với những giá trị tinh thần cao đẹp nhất. Có thể nói *Đức tính giản dị của Bác Hồ* là một văn bản nghị luận thấm đẫm tình cảm chân thành, lòng kính yêu

của tác giả đối với vị lãnh tụ vĩ đại của dân tộc. Từ đó, văn bản đã để lại cho độc giả những cảm xúc sâu sắc và tình cảm kính trọng đối với vị lãnh tụ vĩ đại, muôn vàn kính yêu của dân tộc Việt Nam.

2.3. Các phương tiện dạy học được sử dụng trong dạy đọc hiểu văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ*

Với những đặc trưng nêu trên, văn bản nghị luận sẽ giúp người giáo viên có thể sử dụng nhiều loại PTDH để hỗ trợ quá trình dạy học nhằm đạt được mục tiêu bài học hơn so với văn bản văn học hay văn bản thông tin. Vì vậy, một số loại PTDH sau đây sẽ được giáo viên ưu tiên sử dụng trong giờ dạy đọc hiểu văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ*.

2.3.1. Phương tiện dạy học dùng để minh họa cho nội dung văn bản

a. Tranh ảnh

Trong dạy học Ngữ văn, tranh ảnh được xác định như những tài liệu chụp, sao chép, phản ánh ở nhiều mức độ khác nhau bản chất các hiện tượng ngôn ngữ, các đơn vị ngôn ngữ. Đó có thể là chân dung của nhà văn, ảnh chụp phong cảnh thiên nhiên, con người, hiện tượng cuộc sống xã hội có liên quan đến bài giảng,... Tranh ảnh là một PTDH trực quan phổ biến được sử dụng để thiết kế các hoạt động nhận thức cho học sinh nhằm mang tính chân thực của cuộc sống vào bài học. Tranh ảnh giúp học sinh liên hệ những gì các em cảm thấy với kinh nghiệm thực tế của bản thân, từ đó mở rộng thêm nhận thức về cuộc sống.

Nội dung văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ* đã giới thiệu cho người đọc một phong cách sống giản dị tự nhiên vốn có của một vĩ nhân, một nhà hiền triết, đó là Bác Hồ - vị cha già muôn vàn kính yêu của dân tộc

Việt Nam. Bác Hồ giản dị từ trong lối sống, trong tác phong sinh hoạt đời thường: “Con người của Bác, đời sống của Bác giản dị như thế nào mọi người chúng ta đều biết: bữa cơm, đồ dùng, cái nhà, lối sống,... Cái nhà sàn của Bác vền vện chỉ có vài phòng... Bác suốt đời làm việc, suốt ngày làm việc từ việc lớn: cứu nước, cứu dân đến việc rất nhỏ, trồng cây trong vườn, viết một bức thư cho đồng chí, nói chuyện với các cháu miền Nam...”. Vì vậy, tranh ảnh được sử dụng để minh họa cho nội dung trên có thể là những tài liệu chụp, sao chép về cuộc sống giản dị của Bác như: bức tranh toàn cảnh về ngôi nhà sàn của Bác, đôi dép cao su, căn phòng làm việc, tranh chụp những lá thư Bác viết để hỏi thăm đồng chí, tranh chụp lại thời khắc Bác nói chuyện với các cháu thiếu niên, nhi đồng,... Những bức tranh ấy chính là minh chứng sinh động, chân thực về lối sống giản dị của Người.

b. Video, clip

Video, clip trong dạy học là những thước phim ngắn được xây dựng từ nguồn tranh ảnh, phim tài liệu được xử lý gắn với từng hoạt động dạy học cụ thể nhằm hỗ trợ quá trình phát triển nhận thức và cảm xúc của người học.

Quá trình truyền tải và thu nhận kiến thức từ giáo viên đến học sinh thường thông qua ba hình thái cơ bản: nghe, nhìn và cảm xúc. Trong đó hình ảnh và âm thanh động qua các video, clip sẽ tạo ra những “điểm nhấn” để giúp học sinh tiếp thu kiến thức một cách hiệu quả hơn. Bởi lẽ, những thông tin mà video, clip cung cấp sẽ khiến học sinh tiếp nhận bằng cả hai phương tiện: nghe và nhìn. Hơn nữa, video, clip không chỉ tạo ra ngữ cảnh học tập có thể tiếp cận ở một số tình huống mà video, clip còn có thể được tua lại, xem lại thường xuyên nếu cần. Âm thanh lồng ghép trong video, clip có

thể tăng cường chức năng thị giác, giúp ổn định nhịp tim, giảm căng thẳng và phục hồi thần kinh, làm giảm các cơn phản kích,... Trong tiết học, nếu giáo viên sử dụng một đoạn video trong lúc học sinh đang căng thẳng thì có thể làm các em hưng phấn, hứng thú hơn và tiếp thu bài tốt hơn. Do vậy, có thể khẳng định, video, clip là một trong những phương tiện dạy học hiệu quả đối với mọi cấp học.

Trong giờ dạy đọc hiểu văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ*, giáo viên có thể giới thiệu các đoạn phim tư liệu về cuộc sống đời thường của Bác để học sinh hiểu hơn về phong cách sống giản dị của Người. Dưới đây là những đoạn video ngắn mà chúng tôi đã sưu tầm và sử dụng trong bài giảng của mình:

1. <https://vtv.vn/trong-nuoc/chu-tich-ho-chi-minh-bieu-tuong-ve-dao-duc-cach-mang-20180511181309497.htm>;
2. <https://youtu.be/NztH9rPrPnM>;
3. https://youtu.be/P8E_qVa8iVI

Khi sử dụng PTDH là các video, clip để minh họa cho nội dung bài đọc hiểu *Đức tính giản dị của Bác Hồ*, giáo viên cần chú ý một số điểm: lựa chọn video, clip ngắn gọn, có độ dài khoảng từ 3-10 phút; video, clip có hình ảnh rõ nét, âm thanh phù hợp với nội dung. Trước khi trình chiếu video, clip, giáo viên cần đưa trước yêu cầu để học sinh tập trung sự chú ý vào việc giải quyết nhiệm vụ đặt ra.

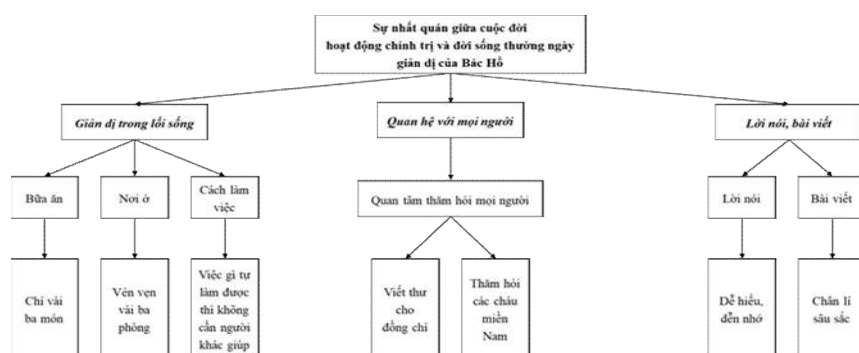
2.3.2. Phương tiện dạy học để khắc sâu kiến thức cho học sinh

a. Sơ đồ

Sơ đồ được quan niệm là những hình vẽ quy ước có tính chất sơ lược nhằm mô tả đặc trưng nào đó của đối tượng hay quá

trình nào đó. Sơ đồ được sử dụng khi cần biểu thị cấu trúc bên trong của một vấn đề tổng quát. Sơ đồ sẽ giúp người học thấy được mối quan hệ bên trong của vấn đề một cách chi tiết và cụ thể.

Khi dạy văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ*, thay bằng phương pháp thuyết trình, giáo viên có thể sử dụng sơ đồ để khái quát lại phong cách giản dị của Bác. Cách thức này sẽ giúp học sinh dễ hiểu và khắc sâu kiến thức hơn.

b. Phiếu học tập

Phiếu học tập là tờ giấy rời, trên đó ghi các câu hỏi, bài tập, nhiệm vụ học tập,... kèm theo các gợi ý, hướng dẫn của giáo viên, dựa vào nhiệm vụ đó học sinh thực hiện, hoặc ghi các thông tin cần thiết để mở rộng kiến thức, bổ sung kiến thức, tìm hiểu nội dung hoặc củng cố bài học.

Trong dạy học Ngữ văn, phiếu học tập có vai trò tích cực trong việc hình thành kiến thức và phát triển năng lực tư duy cho học sinh. Bởi lẽ, phiếu học tập thường chứa đựng thông tin, dữ liệu, sự kiện hoặc dùng làm cơ sở cho một hoạt động nhận thức nào đó; phiếu học tập chứa đựng các câu hỏi, bài tập, yêu cầu hoạt động, những vấn đề để yêu cầu học sinh giải quyết, hoặc thực hiện kèm theo những hướng dẫn, gợi ý cách làm,...

Khi dạy đọc hiểu văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ*, giáo viên có thể sử dụng 02 loại phiếu sau đây:

Phiếu học bài: loại phiếu này được dùng trên lớp học khi giáo viên giao một nhiệm vụ học tập cụ thể cho học sinh thực hiện. Việc thực hiện nhiệm vụ học tập trên phiếu có thể theo phương thức cá nhân hoặc theo phương thức nhóm. Trong giờ học, giáo viên chỉ nên thực hiện một lần để thay đổi không khí học tập. Chẳng hạn, phiếu học tập dùng để tìm hiểu những thông tin chung về tác giả và tác phẩm như: tiểu sử, cuộc đời tác giả, hoàn cảnh sáng tác, xuất xứ của văn bản, thể loại, phương thức biểu đạt chính,...

Phiếu ôn tập: loại phiếu này dùng trên lớp nhằm giúp học sinh củng cố kiến thức hoặc để giao nhiệm vụ cho học sinh chuẩn bị trước ở nhà. Trong chương trình Ngữ văn 7, học sinh được tiếp cận với thể loại văn bản nghị luận. Trước khi học văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ*, học sinh đã được học văn bản *Tinh thần yêu nước của nhân dân ta* (Hồ Chí Minh) và văn bản *Sự giàu đẹp của Tiếng Việt* (Đặng Thai Mai). Vì vậy, giáo viên có thể sử dụng phiếu học tập để giúp học sinh củng cố lý thuyết về văn bản nghị luận bằng việc nhận diện các đặc điểm của thể loại nghị luận thông qua các văn bản đã học.

PHIẾU HỌC TẬP

(Điền thông tin vào các ô trống)

TÌM HIỂU VĂN BẢN	➡	Xuất xứ:
	➡	Kiểu văn bản:
	➡	Phương thức biểu đạt:
	➡	Bố cục:

PHIẾU HỌC TẬP

(Điền thông tin vào các ô trống)

Tên văn bản	Luận điểm chính	Phương pháp lập luận	Ý nghĩa của văn bản
<i>Tinh thần yêu nước của nhân dân ta</i> (Hồ Chí Minh)			
<i>Đức tính giản dị của Bác Hồ</i> (Phạm Văn Đồng)			

3. Kết luận

Việc ứng dụng các phương tiện dạy học vào dạy đọc hiểu văn bản là một xu thế tất yếu trong thời kỳ cách mạng 4.0 hiện nay. Vì vậy, người giáo viên dạy Ngữ văn cần sẵn sàng hội nhập, nâng cao tính sáng tạo để luôn chủ động, linh hoạt trong bài dạy của mình.

Các văn bản nghị luận trong chương trình Ngữ văn 7 đều là những văn bản mẫu mực, đặc biệt là văn bản *Đức tính giản dị của Bác Hồ* (Phạm Văn Đồng) có nhiều tư liệu để

giáo viên khai thác. Vì vậy, thay vì những bài dạy đọc hiểu với phương pháp thuyết trình khô khan thì giáo viên nên vận dụng các phương tiện dạy học vào bài dạy để giúp cho giờ học thêm sinh động, hấp dẫn.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo, *Ngữ văn 7*, Tập 2, Nxb. Giáo dục, Hà Nội, 2010.
- [2] Lưu Thị Trường Giang, *Dạy học đọc hiểu văn bản nghị luận ở trường Trung học phổ thông*, Luận án tiến sĩ, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam, 2016.
- [3] Phạm Thu Hương (Chủ biên), *Giáo trình thực hành dạy học Ngữ văn ở trường Phổ thông*, Nxb. Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2018.
- [4] Hoàng Phê, *Từ điển Tiếng Việt*, Nxb. Khoa học xã hội - Trung tâm Từ điển học Hà Nội, Hà Nội, 1998.
- [5] <https://vtv.vn/trong-nuoc/chu-tich-ho-chi-minh-bieu-tuong-ve-dao-duc-cach-mang-20180511181309497.htm>.
- [6] <https://youtu.be/NztH9rPrPnM>.
- [7] https://youtu.be/P8E_qVa8iVI.